

Nová metodická podpora:

doporučené očekávané výstupy pro základní školy
a gymnázia

PaedDr. Markéta
Pastorová,
Národní ústav
pro vzdělávání

Výzkumný ústav pedagogický v Praze (do 1. 1. 2012 divize Národního ústavu pro vzdělávání) připravil ucelenou metodickou podporu, zaměřenou na doporučené očekávané výstupy při výuce průřezových témat. Jedna příručka je určena učitelům základních škol, druhá učitelům gymnázií. Obě lze zdarma stáhnout ve formátu pdf z webových stránek www.vuppraha.cz.

■ PROČ METODICKÁ PODPORA VZNIKLA

Význam průřezových témat a důležitost jejich zařazování do výuky jsou většinou pedagogů zřejmé. Jedná se totiž o témata, která přispívají ke komplexnosti vzdělávání a současně rozvíjejí u žáků postoje a hodnoty důležité pro jejich život. Problematika, kterou představují, se dotýká důležitých aspektů současného světa (existence multikulturních společností, fungování principů demokracie, globalizace, environmentálních otázek, trendů v mediální oblasti i v oblasti osobnostního a sociálního rozvoje). Je také součástí našeho každodenního života a našich bezprostředních zkušeností.

Pojetí průřezových témat v rámcových vzdělávacích programech (dále jen „RVP“) je vyhovující. Obsah tematických okruhů není pro školy svazující ani omezující. Školy mohou klást na jednotlivá témata rozdílný důraz, využívat různé formy a metody výuky. Průřezová témata umožňují konkrétní škole a učitelům zohlednit v odpovídající míře zájmy a zkušenosti žáků i možnosti, které poskytuje pro výuku určitá lokalita či region. Zároveň jsou pro žáky velmi dobrou příležitostí ke vzájemné komunikaci, spolupráci a přispívají k utváření, rozvíjení klíčových kompetencí.

Problémy mohou učitelům nastat ve chvíli, kdy si položí otázku, zda žákům z jednotlivých tematických okruhů průřezových témat zprostředkovávají vše podstatné. Proto bylo třeba vytvořit takovou metodickou podporu,

kteřá by konkretizovala průřezová témata v RVP pro základní vzdělávání a usnadnila integraci jejich tematických okruhů do vyučovacích předmětů. Na rozdíl od očekávaných výstupů vzdělávacích oborů nejsou doporučené očekávané výstupy závazné, ale pomáhají učitelům pro potřeby výuky konkretizovat vědomosti, dovednosti, znalosti, postoje a hodnoty, které je důležité u žáků prostřednictvím průřezových témat rozvíjet.

Systematický přístup k výuce průřezových témat je důležitý zejména proto, že nemají vyčleněnou samostatnou časovou dotaci a že nejčastěji využívanou formou výuky je již zmíněná integrace tematických okruhů do vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů. Máme-li průřezová témata vhodně integrovat do výuky, je zapotřebí vědět, zda je možné jejich obsah (téma, činnost) vhodně propojit s výstupy a učivem určitého vyučovacím předmětu. Tyto otázky úzce souvisejí i s přístupem k hodnocení žáků. Pokud není konkretizováno, co můžeme a máme žáky naučit, pak se jen velmi obtížně stanovuje, co, jak a proč máme u žáků hodnotit.

Pro zvýšení kvality výuky, plánování a hodnocení průřezových témat na základních školách i na gymnáziích byla vytvořena ucelená metodická podpora, která nabízí soubory doporučených očekávaných výstupů pro každý tematický okruh všech průřezových témat. Metodická podpora je „mostem“ mezi zpracováním průřezových témat v RVP a specifickými potřebami praxe, pomáhá učitelům pro potřebu výuky konkretizovat vzdělávací obsah tematických okruhů. Způsob, jakým jsou doporučené očekávané výstupy zpracovány, vychází z poznatků ziska-

ných ze zahraničních vzdělávacích dokumentů, zohledňuje zásadní strategické materiály a výsledky výzkumů a reaguje na tendence vývoje celospolečensky důležitých témat.

■ CO JSOU DOPORUČENÉ OČEKÁVANÉ VÝSTUPY A JAK JE VYUŽÍVAT

Doporučené očekávané výstupy jsou zpracovány tak, aby co nejvíce vyjadřovaly stěžejní obsah jednotlivých tematických okruhů průřezových témat.

Pomáhají učitelům konkretizovat jak vědomosti a dovednosti, tak i postoje a hodnoty, které si mají žáci prostřednictvím dílčích témat a činností osvojit.

Snaží se co nejúčinněji propojit postojovou, hodnotovou a kognitivní složku vzdělávání i upozornit na přesahy, které jsou jak mezi jednotlivými tematickými okruhy, tak mezi průřezovými tématy navzájem.

Doporučené očekávané výstupy nejsou, na rozdíl od očekávaných výstupů vzdělávacích oborů, závazné. Přesto jsou zpracovány systematicky a komplexně, v návaznosti na RVP pro základní vzdělávání a na RVP pro gymnázia. Poskytují určitou maximální nabídku, ze které si škola může vybírat, kterou ale může zároveň podle svých potřeb dále konkretizovat či upravovat.

To však neznamená, že školy budou muset upravovat své školní vzdělávací programy (dále jen „ŠVP“). Pouze v případě, že je samy budou chtít inovovat, mohou doporučené očekávané výstupy využít. Protože se jedná o výstupy, které rovněž zahrnují postoje a hodnoty, je obtížné jednoznačně určit míru jejich dosažení.

Poskytují ale důležitou orientaci pro to, abychom věděli, k čemu máme žáky směřovat. Tím, že „zviditelňují“ vazby a přesahy průřezových témat navzájem, napomáhají zvýšit efektivitu výuky a usnadňují její plánování.

Doporučené očekávané výstupy jsou využitelné jak při výuce formou integrace, tak při školních projektech, seminářích či kurzech i při realizaci průřezového tématu formou samostatného vyučovacího předmětu. Současně poskytují východisko pro hodnocení žáků i pro průběžné hodnocení výuky podle ŠVP.

Učitelům mohou sloužit jako podklad k případné inovaci učebních osnov či tematických plánů, příp. k realizaci různorodých školních vzdělávacích aktivit.

Mohou se stát důležitým zdrojem pro zpětnou vazbu obsahu stávajících i připravovaných vzdělávacích projektů i různorodých metodických materiálů.

■ CO METODICKÁ PODPORA OBSAHUJE

Pro každé průřezové téma je zpracován *Úvod*. Ten přibližuje a specifikuje význam a obsah daného tématu, upozorňuje na jeho aktuální proměny a vývoj a poskytuje základní informace k příslušným tematickým okruhům.

Následuje část *Doporučené očekávané výstupy*. **Výstupy jsou zpracovány samostatně pro každý tematický okruh, který je uveden krátkou charakteristikou.**

Protože byly doporučené očekávané výstupy vytvářeny současně pro základní vzdělávání i pro gymnázia (s výjimkou *Výchovy demokratického občana*), je zajištěna jejich komplexnost, návaznost a gradace náročnosti.

Pro potřeby základního vzdělávání (s výjimkou *Osobnostní a sociální výchovy*) jsou doporučené očekávané výstupy zpracovány samostatně pro 1. a 2. stupeň.

Takovéto rozčlenění výstupů je orientační a může usnadnit jak samotnou výuku, tak spolupráci učitelů obou stupňů.

Příručky reagují na aktuální vývoj dané problematiky a akcentují témata, která se dostávají do popředí zájmu společnosti. Pomáhají pochopit proměněný obsah tématu a vhodně nastavit obsah výuky.

Pro ilustraci uvádím alespoň několik příkladů současných tendencí ve vývoji problematiky průřezových témat, na které doporučené očekávané výstupy již reagují:

- **proměňující se přístup k otázkám multikulturality je reprezentován transkulturním přístupem;**
- **potřebnost bezpečného užívání médií získává s rozvojem internetových médií a sociálních sítí na naléhavosti již u nejmladších žáků;**
- **celosvětový vývoj klade důraz na schopnost porozumět globální propojenosti dějů a událostí;**
- **důležitá není jen environmentální problematika, ale odpovědné environmentální chování jednotlivců i sociálních systémů.**

Témata *Osobnostní a sociální výchovy* se ve svých individualizovaných podobách přímo promítají do osobností žáků, do jejich prožívání a jednání. Nelze proto dopředu vyčlenit témata vhodná jen pro 1. či 2. stupeň základní školy nebo pro gymnázium.

Vzhledem k uvedené specifičnosti *Osobnostní a sociální výchovy* je pro potřeby učitelů zpracován další doplňující metodický materiál, který dále konkretizuje doporučené očekávané výstupy tohoto vyučovacího předmětu pro základní školy a který je jako samostatný dokument zveřejněn na Metodickém portálu www.rvp.cz i na www.vuprahá.cz.